

Vplyv teploty a pH na stabilitu antokyanínových farbív v koncentrátoch bazy chabzdovej

MÁRIA KOVÁČOVÁ - ALEXANDER PRÍBELA
- ANNA DURMISOVÁ - IVANA KOZÁROVÁ

Súhrn. Vhodnou formou stabilizácie antokyanínov bazy chabzdovej je ich uskladnenie vo forme koncentrátov šťiav s $R_f = 50 - 60 \%$. Optimalizáciou úpravy šťavy pred zakonzentrováním a podmienok skladovania (teplota, pH) sa dosiahne dobrá údržnosť antokyanínov. Vysokú stabilitu vykazujú koncentráty uchovávané pri 4°C . V koncentrátoch pri $t = 20^\circ\text{C}$ je údržnosť antokyanínov závislá od intenzity okyslenia. Zníženie pH na hodnotu 1,0 pôsobí na stabilitu antokyanínov pozitívne vzhľadom na koncentrát s prirodzeným pH (5,3). Koncentrát z enzymaticky opracovanej šťavy (celuláza) má po 7 týždňoch skladovania údržnosť antokyanínov o 15,94 % vyššiu v porovnaní s koncentrátom z čerstvej šťavy za rovnakých podmienok skladovania ($\text{pH} = 1,0$, 20°C).

V súčasnom období sa neustále zvyšuje snaha odborníkov o používanie "pravých" prírodných farbív v potravinárskom priemysle. Výskum smeruje k výrobe farebných koncentrátov s dostatočne vysokou farbiacou mohutnosťou a dobrou stabilitou farbív v procese skladovania farbiacich prípravkov a tiež hotových výrobkov.

Antokyanínové preparáty, ktoré sú vhodné na prifarbovanie kyslých potravín, je možné pripraviť izoláciou z rastlinných zdrojov [1,2,3]. Problematike stability antokyanínov počas skladovania sa venuje veľa autorov. Zistili, že za inak rovnakých podmienok skladovania sú deacylované formy

---

Ing. Mária Kováčová, prof. Ing. Alexander Príbel, DrSc., Anna Durmisová, Ivana Kozárová, Katedra sacharidov a konzervácie potravín, Chemickotechnologická fakulta STU, Radlinského 9, 812 37 Bratislava.

antokyanínov najmenej stabilné [4,5]. Výsledkom štúdia antokyanínov [6] je poznatok, že zo sledovaných druhov sú najstabilnejšie antokyaníny zo sladkých zemiakov (batata), potom z bazy čiernej, ďalej z hrozna a najmenej stabilné sú deacylované pigmenty zo sladkých zemiakov.

Medzi teplotou a rýchlosťou degradácie existuje priama súvislosť. Tento poznatok je overovaný v rade publikácií o tepelnej stabilite [7,8].

Okrem teploty je evidentný vplyv pH prostredia na stabilitu antokyanínov. Podľa [8] pri skladovaní extraktu antokyanínov z červenej kapusty pri $\text{pH} = 1,0$ je menší úbytok farbív než pri hodnotách $\text{pH} = 3,5$. Pri sledovaní farby v červených vínach [9] pri 4 hladinách pH (2,8 - 3,8) sa zistilo, že väčšia polymerizácia antokyanínov s tanínom je pravdepodobne príčinou vyššej stability vín pri nižšej hodnote pH . Tepelnú stabilitu antokyanínov v intervale 65 - 95°C a pri hodnotách pH 1,0 - 5,0 sledovali autori v práci [10]. Zistili, že degradácia pigmentov prebieha ako reakcia 1. poriadku, pričom pigmenty boli najstabilnejšie pri $\text{pH} = 3,0$. Podľa [7] sa rýchlosť degradácie antokyanínov zvyšuje s pH pri teplotách nižších ako 70°C. Pri vyššej teplote už pH nemá vplyv na rýchlosť degradácie antokyanínov. Bronum-Hansen a Flink [11] prišli k záveru, že v práškových koncentrátoch antokyanínov je minimálna degradácia farbív pri úprave pH extraktu pred sušením na hodnotu 3,0 a teplote nižšej ako 75°C.

Stabilita antokyanínov závisí tiež od prostredia vytváranom surovinou alebo roztokom, čiže od prostredia, v ktorom sa antokyaníny vyskytujú. Šťavy a extrakty z arónie čiernoplodej boli skladované 420 dní pri teplotách 7 a 20°C. Stabilita antokyanínov bola oveľa vyššia v šťavách ako v extraktoch. Hnednutie aj degradácia antokyanínov boli nižšie v oboch prípadoch pri nižšej teplote [12].

Práca sa zamerala na prípravu koncentrátov z plodov bazy chabzdovej. Sledoval sa vplyv úpravy šťavy pred zakonzentrováním, ako aj účinok pH a teploty na stabilitu antokyanínov počas skladovania koncentrátov.

Materiál a metódy

Plody bazy chabzdovej nazbierané koncom septembra v okolí Koliby v Bratislave sa oddelili od vrcholíkov a uskladnili v mikroténových vrec-kách po 0,5 kg v mraziacom boxe pri -18°C .

Použitý enzým

Celuláza EC 3.2.1.4 endo-1,4(1,3;1,4)- β -D-glukan-4-glukanhydroláza, konkrétne priemyslový enzýmový preparát celuláza bez nosiča, výrobcu ZD Kestřany, Bioprovoz Kolín, ČR, aktivita $c_x = 29\,500\text{ mg RL.g}^{-1}$, s prímesami xylanázy, β -glukozidázy, amyloglukozidázy, celobiázy, pektinázy, α -amylázy, β -amylázy, alkalickéj proteázy, opt. pH = 4,0 - 6,0.

Druhy štiav použité na prípravu koncentrátov

Použili sa 3 druhy štiav:

- šťava bez enzymatického opracovania (čerstvá),
- enzymaticky opracovaná šťava enzýmom celuláza v množstve 750 mg.kg^{-1} homogenizátu bazy chabzdovej, dávkovanie enzýmu sa zvolilo na základe predchádzajúcich skúseností [14],
- ultrafiltrovaná šťava - 1.permeát, pred filtráciou cez membránu PL-20 bol homogenizát bazy chabzdovej opracovaný zmesou enzýmov celuláza (750 mg.kg^{-1}) a pektolytickým enzýmom Trenolin P v množstve 90 mg.kg^{-1} drviný. Šťavy sa odstredili 15 min pri 5000 ot.min^{-1} , pasterizovali 45 s pri 90°C a zahustili na rotačnej vákuovej odparke pri teplote vodného kúpeľa do 60°C na RS = 50 - 60 %.

Podmienky skladovania koncentrátov

Koncentráty vyššie uvedených 3 druhov štiav sa skladovali pri 3 teplotách (4, 20 a 37°C) a troch rôznych hladinách pH (1, 3 a prirodzené pH = 5,3). Na úpravu pH sa použila kyselina fosforečná (H_3PO_4). Koncentráty sa označili pH₁ resp. pH₃ podľa zodpovedajúcej hodnoty pH a skladovali v uzatvorených liekovkách obalených v hliníkovej fólii.

Sledovanie stability antokyanínov v koncentrátoch

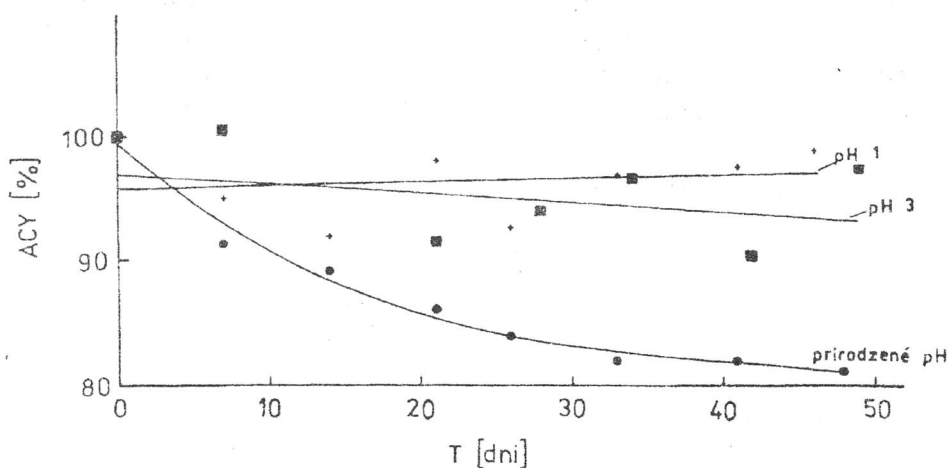
Obsah antokyanínov sa stanovil vo vopred zvolených časových intervaloch pH - diferenčnou metódou [13]. Z hodnôt absorbancií roztoku s pH = 1,0 pri 518 nm a 420 nm a roztoku s pH = 4,5 pri 518 nm sa vypočítal farebný odtieň (FO) antokyanínov.

Výsledky a diskusia

1. Koncentráty z enzymaticky neopracovanej (čerstvej) šťavy

a) Vplyv pH koncentrátu na stabilitu antokyanínov počas skladovania pri $t = 4^{\circ}\text{C}$

Z obr.1 je zrejmé, že najmenej stabilné sú koncentráty pri prirodzenom pH. Kým v tomto koncentráte je vyjadrená závislosť údržnosti ACY od dĺžky skladovania polynomicou regresiou (polynóm 3.stupňa), v okyslených koncentrátoch osciluje údržnosť ACY v rozsahu 92,0 - 100,0 % (pH = 1,0) a 89,5 - 100 % (pH = 3,0). Toto kolísanie je v rámci presnosti metódy ($s_r = 3,04$ % pre pH = 1,0). Je teda zrejmé, že zníženie hodnoty pH sa pozitívne prejavilo na stabilite koncentrátov.

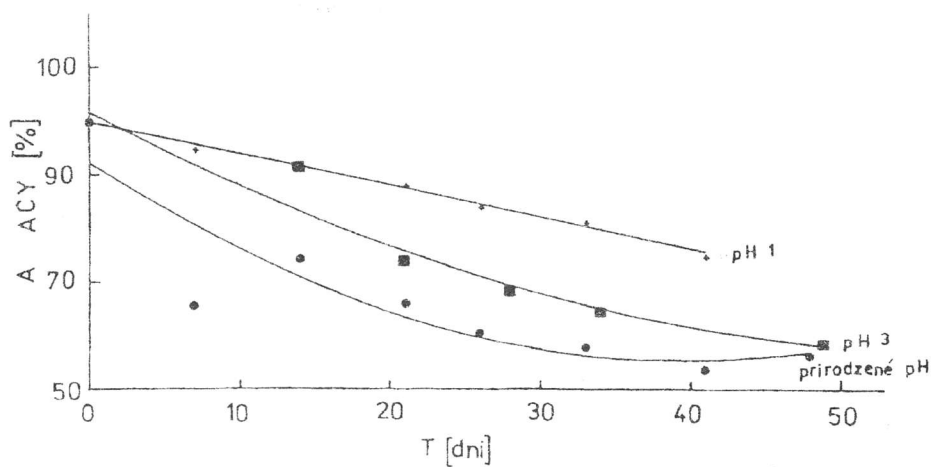
Obr. 1. Závislosť údržnosti antokyanínov v koncentrátoch z enzymaticky neopracovanej šťavy skladovaných pri rôznych hladinách pH (4°C). T - dĺžka skladovania, ACY - antokyaníny.

Fig. 1. Dependence of shelf life of anthocyanins in concentrates not enzymatically worked and stored at various pH levels (4°C). T - time of storage, ACY - anthocyanins.

b) Vplyv pH koncentrátu na stabilitu antokyanínov počas skladovania pri $t = 20^{\circ}\text{C}$

Aj v týchto koncentrátoch malo zníženie pH na hodnotu 1,0 pozitívny vplyv na stabilitu antokyanínov (obr.2).

Grafickým znázornením údržnosti ACY od dĺžky skladovania je pri hodnote $\text{pH} = 1,0$ priamka, kým pri vyšších hodnotách pH je grafom polynóm 2.stupňa. O spomalení degradácie antokyanínov okyslením koncentrátov na $\text{pH} 1,0$ svedčí tiež hodnota polčasu rozpadu ACY, ktorá je v koncentrátoch s $\text{pH} = 1,0$ $\sigma_{1/2} = 105$ dní, kým pri prirodzenom pH je podstatne nižšia ($\sigma_{1/2} = 55$ dní). Aj okyslenie koncentrátu na $\text{pH} = 3,0$ znižuje rýchlosť degradácie ACY ($\sigma_{1/2} = 66$ dní). Antokyanínové farbivá sú veľmi nestále a rýchle sa rozkladajú predovšetkým pri vyšších teplotách a v prostredí s vyššími hodnotami pH. V modelových roztokoch v prostredí o $\text{pH} 2 - 7$ sa antokyaníny vyskytujú v troch formách, pričom ich rovnováha je ovplyvňovaná skutočnou hodnotou pH [15]. Výpočtom sa zistilo, že údržnosť antokyanínov je po 7 týždňoch skladovania pri prirodzenom pH 57,12 %, pH_3 57,92 % a pH_1 71,19 %.

Obr.2. Závislosť údržnosti antokyanínov v koncentrátoch z enzymaticky neopracovanej šťavy skladovaných pri rôznych hladinách pH (20°C). T - dĺžka skladovania, ACY - antokyaníny.
 Fig.2. Dependence of shelf life of anthocyanins in concentrates not enzymatically worked and stored at various pH levels (20°C). T - time of storage, ACY - anthocyanins.

*c) Vplyv pH koncentrátu na stabilitu antokyanínov
počas skladovania pri $t = 37^{\circ}\text{C}$*

Údaje o FO a údržnosti antokyanínov sú v tab.1.

Vysoká degradácia ACY je dôsledkom termolability antokyanínov, ktorá so zvyšovaním teploty narastá. Pri $t = 37^{\circ}\text{C}$ je do 33 dní skladovania najstabilnejší koncentrát s pH 1,0. Miernejšie okyslenie koncentrátu na pH 3 sa v tomto sledovanom intervale prejavilo negatívne vzhľadom na koncentrát s prirodzeným pH. Avšak pri dlhšom skladovaní je úbytok antokyanínov výraznejší pri hodnote pH 1. Štiepenie glykozidov na aglykóny vplyvom teploty je pri hodnote pH 1 umocnené deštrukciou sacharidovej zložky kyslou hydrolýzou, čo vytvára podmienky pre tvorbu hnedo sfarbených produktov Maillardovými reakciami [15]. Dôkazom toho je fakt, že po 50 dňoch je údržnosť antokyanínov v koncentrátoch s prirodzeným pH 19,01 %, pH₃ 11,29 % a pH₁ 4,91 %.

Tabuľka 1. Hodnoty farebného odtieňa a údržnosti antokyanínov v koncentrátoch z enzymaticky neopracovanej šťavy skladovaných pri rôznych hladinách pH (37°C).

Table 1. Values of colour tone and shelf life of anthocyanins in concentrates from juice not enzymatically worked and stored at various pH levels (37°C).

dĺžka skladovania ¹ [dni]	FAREBNÝ ODTIEŇ ²			ANTOKYANÍNY ³ [%]		
	pH 1	pH 3	pH 5,3	pH 1	pH 3	pH 5,3
0	3,09	2,96	3,19	100,0	100,0	100,0
7	2,81	2,54	3,04	79,5	66,1	65,6
14	2,40	2,29	2,81	75,0	36,8	58,3
21	2,15	1,93	2,51	61,5	27,5	36,0
26 ^a	2,00	1,55	2,47	45,3	23,1	32,0
33 ^b	1,52	1,41	2,07	31,8	17,6	27,1
41 ^c	1,43	1,35	1,73	21,7	15,4	26,8
48 ^d	1,12	1,29	1,74	15,8	12,8	19,6

a - pre koncentráty s pH₃ 28 dní, b - pre koncentráty s pH₃ 34 dní, c - pre koncentráty s pH₃ 42 dní, d - pre koncentráty s pH₃ 49 dní.

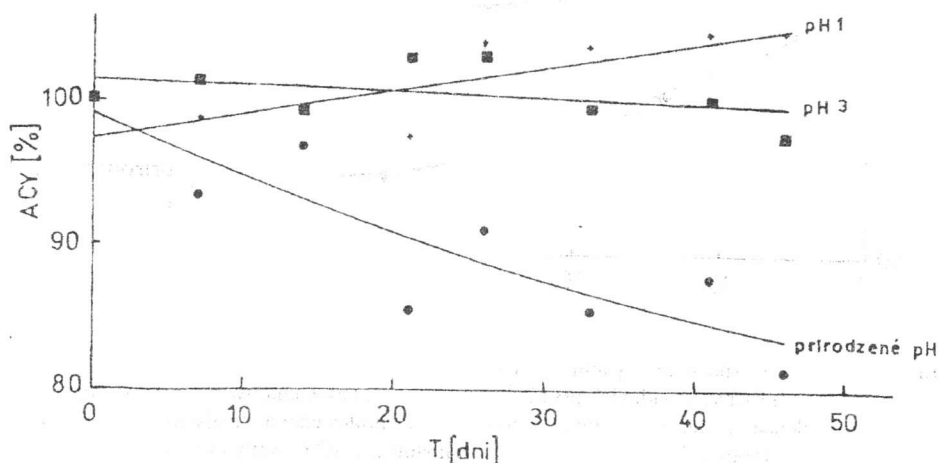
1 - time of storage, 2 - colour tone, 3 - anthocyanins, a - for concentrates with pH₃ 28 days, b - for concentrates with pH₃ 34 days, c - for concentrates with pH₃ 42 days, d - for concentrates with pH₃ 49 days.

2. Koncentráty z enzymaticky opracovanej šťavy

a) Vplyv pH koncentrátu na stabilitu antokyanínov počas skladovania pri $t = 4^{\circ}\text{C}$

Prehľad o údržnosti ACY poskytuje obr.3.

Pri prirodzenom pH sa účinok enzýmu výrazne neprejavil (obr.3), degradácia antokyanínov prebieha takmer súhlasne s koncentrátom z čerstvej šťavy. Aj zníženie pH na hodnotu 3,0 viedlo k zamedzeniu degradácie antokyanínov podobne ako v koncentrátoch z čerstvej šťavy. Podstatne sa odlišuje priebeh údržnosti antokyanínov v koncentráte s pH_i pripravenom z enzymaticky opracovanej šťavy resp. zo šťavy bez enzýmu. Na rozdiel od koncentrátu z čerstvej šťavy s kolísaním údržnosti antokyanínov okolo hodnoty 96,5 %, v koncentráte z enzýmovej šťavy absorbancia v absorpčnom maxime pri pH = 1,0 v 26. dni skladovania stúpa, v dôsledku čoho údržnosti ACY dosahujú hodnoty nad 100 % (obr.3). Môže to byť spôsobené tvorbou kondenzačných produktov.

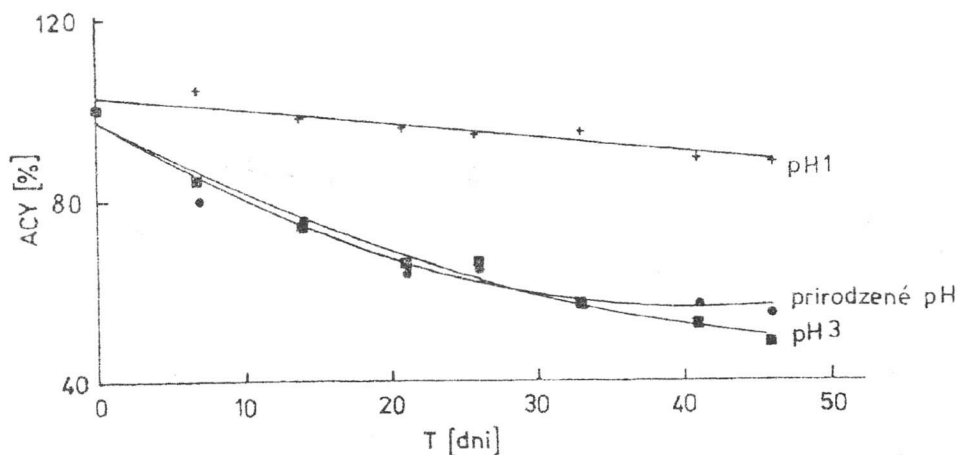

Obr.3. Závislosť údržnosti antokyanínov v koncentrátoch z enzymaticky opracovanej šťavy skladovaných pri rôznych hladinách pH (4°C). T - dĺžka skladovania, ACY - antokyaníny.

Fig.3. Dependence of shelf life of anthocyanins in concentrates enzymatically worked and stored at various pH levels (4°C). T - time of storage, ACY - anthocyanins.

b) Vplyv pH koncentrátu na stabilitu antokyanínov počas skladovania pri $t = 20^{\circ}\text{C}$

Rýchlosť degradácie antokyanínov závisí od intenzity okyslenia koncentrátov. Kým mierne zníženie pH na hodnotu 3,0 sa na stabilite antokyanínov výrazne neprejaví, pri pH 1,0 sa dosiahne zvýšenie stability koncentráту v porovnaní s koncentrátom s prirodzeným pH. Po 7 týždňoch je údržnosť antokyanínov s prirodzeným pH 57,18 %, pH₃ 48,52 % a pH₁ 87,13 % (obr.4). Príprava koncentráту z enzymaticky ošetrenej šťavy je teda výhodná nielen z dôvodu zvýšenia výťažnosti štiav a farbív [14], ale tiež preto, že sa dosiahne zvýšenie údržnosti antokyanínov o 15,94 % v porovnaní s koncentrátom bez enzýmu skladovanom za rovnakých podmienok počas 7 týždňov (pH = 1,0, 20°C).

Obr.4. Závislosť údržnosti antokyanínov v koncentrátoch z enzymaticky opracovanej šťavy skladovaných pri rôznych hladinách pH (20°C). T - dĺžka skladovania, ACY - antokyaníny.

Fig.4. Dependence of shelf life of anthocyanins in concentrates enzymatically worked and stored at various pH levels (20°C). T - time of storage, ACY - anthocyanins.

c) Vplyv pH koncentrátu na stabilitu antokyanínov počas skladovania pri $t = 37^{\circ}\text{C}$

V tab.2 sú hodnoty FO a údržnosti ACY pre jednotlivé druhy koncentrátov.

Do 26. dňa skladovania sa zníženie pH na hodnotu 1,0 prejavilo pozitívne na stabilite antokyanínov, okyslenie na pH 3 naopak pôsobilo negatívne vzhľadom na koncentrát s prirodzeným pH. Avšak počas ďalšieho skladovania je najstabilnejší koncentrát s prirodzeným pH. Po uplynutí 50 dní skladovania je údržnosť ACY v koncentrátoch s prirodzeným pH 18,21 %, pH₃ 5,16 a pH₁ 22,49 %. Enzymatickým ošetrovaním drvinu bazy chabzdovej sa zvýšila údržnosť ACY po 7 týždňoch skladovania v koncentráte s pH₁ o 17,58 %.

Tabuľka 2. Hodnoty farebného odtieňa a údržnosti antokyanínov v koncentrátoch z enzymaticky opracovanej šťavy skladovaných pri rôznych hladinách pH (37°C).

Table 2. Values of colour tone and shelf life of anthocyanins in concentrates from juice enzymatically worked and stored at various pH levels (37°C).

dĺžka skladovania ¹ [dni]	FAREBNÝ ODTIEŇ ²			ANTOKYANÍNY ³ [%]		
	pH 1	pH 3	pH 5,3	pH 1	pH 3	pH 5,3
0	3,04	3,07	3,06	100,0	100,0	100,0
7	2,34	2,48	2,43	88,6	59,2	59,9
14	2,12	2,19	2,48	76,2	40,0	48,2
21	2,03	2,02	2,07	58,9	29,1	38,7
26	1,92	1,76	2,25	42,5	23,8	36,0
33	1,33	1,44	1,85	25,9	19,7	33,6
41	1,16	1,31	1,75	18,8	17,6	29,2
48	1,14	1,27	1,76	17,2	12,5	22,1

1 - time of storage, 2 - colour tone, 3 - anthocyanins.

3. Koncentrát z ultrafiltrovanej šťavy

Tento druh štiav sa ukázal nevhodný na prípravu koncentrátov. Pri všetkých spôsoboch skladovania bola v porovnaní s koncentrátmi z čerstvej a enzymaticky opracovanej šťavy degradácia antokyanínov najvyššia. Odseparovaním vysokomolekulových látok prietokom šťavy cez membránu PL-20 sa narušila stabilita systému. Potvrdil sa fakt, že stabilita antokyanínov závisí od prostredia, v ktorom sa vyskytujú [12]. V koncentrátoch skladovaných pri 20°C je už za 21 dní údržnosť ACY pomerne nízka. Pri prirodzenom pH 52,4 %, pH₃ 50 % a pH₁ 48,7 %. V koncentrátoch z čerstvej šťavy sú tieto hodnoty v závislosti od pH 66,2 - 88,2 % a z enzymaticky ošetrenej šťavy 63,8 - 95,5 %.

Záverom možno konštatovať, že na stabilizáciu antokyanínov bazy chabzdovej sa najviac osvedčilo zahustenie enzymaticky opracovaných štiav okyslených na pH 1 s kyselinou fosforečnou na Rf 50 - 60 % a skladovanie takto pripraveného koncentráту pri 4°C. Dobrá stabilita tohoto typu koncentrátu je tiež pri teplote skladovania 20°C.

Použité skratky

ACY	antokyaníny
FO	farebný odtieň

Literatúra

1. HAVLÍKOVÁ, L. - MÍKOVÁ, K.: Prům. Potr., 36, 1985, s.578.
2. DRDÁK, M. - MALÍK, F. - ŠILHÁROVÁ, A. - GREIF, G.: Bulletin PV, 22(2), 1983, s.30.
3. FRESOV, K. - DEEVA, S.: Karan. Prom., 36, 1987, s.5.
4. MAZZA, G. - BROVILLARD, R.: Food Chemistry, 25, 1987, s.207.
5. TEH, L.S. - FRANCIS, F.J.: J. Food Sci., 53, 1988, s.1580.
6. BASSA, I.A. - FRANCIS, F.J.: J. Food Sci., 52, 1987, s.1753.
7. HAVLÍKOVÁ, L. - MÍKOVÁ, K.: Z. Lebensm. - Unters. Forsch., 181, 1985, s.427.
8. LACHMAN, L. - PIVEC, V. - HAKR, F. - ŘEHÁKOVÁ, V.: Potravinářské Vědy, 9, 1991, s.287.
9. SIMS, C.A. - MORRIS, J.R.: Am. J. Enol. Vitic., 36, 1985, s.181.
10. MOK, C. - HETTIARACHCHY, N.S.: J. Food Sci., 56, 1991, s.553.
11. BRONUM-HANSEN, K. - FLINK, J.M.: J. Food. Technol., 20, 1985, s.713.

12. PLOCHARSKI, W. - ZBROSCZYK, J.: *Fruit Sci. Rep.*, 16, 1989, s.33.
13. FULEKI, T. - FRANCIS, F.J.: *J. Food Sci.*, 33, 1968, s.78.
14. KOVÁČOVÁ, M. - PRÍBELA, A. - KOZÁROVÁ, I.: *Bulletin PV*, 31(11), 1992, s.217.
15. DAVÍDEK, J. - JANÍČEK, G. - POKORNÝ, J.: *Chemie potravin*, Praha SNTL, 1983, 632 s.

Do redakcie došlo 13.8.1993.

Temperature and pH effect on anthocyanin pigments stability in danewort concentrates

Summary

The fit form of danewort anthocyanins stabilization is their storage in the form of juice concentrates with Rf = 50 -60 %. Good shelf life of anthocyanins is achieved by the optimization of juice modification before concentration and storage conditions (temperature, pH). High stability is showed by concentrates stored at 4°C. The anthocyanins shelf life in concentrates at 20°C is dependent on acidulation intensity. pH reduction to the value of 1,0 act positively on anthocyanins stability considering the concentrate with natural pH (5,3). A concentrate with enzymatically worked juice (celulase) has the shelf life of anthocyanins after 7 weeks of storage about 15,94 % higher in comparison with the concentrate from fresh juice at the same storage conditions (pH = 1,0, 20°C).